

Stanisław Kaszyński

Mogileńskie Towarzystwo Kultury

„Nasze zrywy powstańcze”. Imponująca prezentacja w Muzeum Niepodległości

Dzięki wyjątkowej życzliwości i pomocy merytorycznej dyrekcji Muzeum Niepodległości moja rodzinna ziemia mogileńska, obejmująca w dawnym podziale administracyjnym Mogilno, Strzelno i Trzemeszno oraz gminy Dąbrowa, Jeziora Wielkie i Orchowo, pod koniec 2021 roku zyskała nieocenioną możliwość zaprezentowania w stolicy swego powstańczego zaangażowania. Kilkumiesięczne prace organizacyjne z bardzo konkretnym wsparciem burmistrzów: Mogilna – Leszka Duszyńskiego, Strzelna – Dariusza Chudzińskiego i Trzemeszna – Krzysztofa Derezińskiego, a także przewodniczących rad miejskich: Pawła Moleny, Piotra Dubickiego i Benedykta Nitki były bezprecedensowe i dobrze przysłużyły się okazałemu wzmocnieniu integracji tego środowiska. W takiej atmosferze kilkunastoosobowy zespół organizacyjny, pod godnym uznania kierownictwem Dariusza Jankowskiego, przygotował bogatą i naukowo ciekawą wystawę „Nasze zrywy powstańcze”, która słusznie stała się imponującym wydarzeniem muzealnym i społeczno-kulturalnym. Wystawa, otwarta 9 czerwca 2022 roku w Muzeum Niepodległości w Warszawie, czynna była do końca września.

Przyjazna życzliwość

Mój wieloletni przyjaciel dr Tadeusz Skoczek, doskonale znający ziemię mogileńską i wielu jej mieszkańców, dzięki kilkakrotnemu udziałowi w organizowanych tu „Krakowskich prezentacjach”, usłyszawszy sugestię przygotowania prezentacji mojego regionu w Muzeum Niepod-

Zaproszenie na wystawę, fot. Marcin Zieliński

ległości, szybko zajął do kalendarza i zaproponował termin roboczego spotkania. W środę 24 listopada 2021 roku do stolicy przyjechałem wraz z burmistrzami: Strzelna – Dariuszem Chudzińskim i Trzemeszna – Krzysztofem Derezińskim. Po interesującym i serdecznym spotkaniu wracaliśmy z głębokim przekonaniem, że niedawna inicjatywa zyskała pełną akceptację i warunki sprzyjające jej realizacji. Mogileńscy samorządowi wrócili ze stolicy z przeświadczeniem, iż życzliwość dyrektora dr. Tadeusza Skoczka i jego współpracowników stworzyła niepowtarzalną szansę ukazania bogatych dziejów naszych zmagania niepodległościowych. Niezwłocznie powstał roboczy zespół organizacyjny pod przewodnictwem Dariusza Jankowskiego, mieszkańca Mogilna, pełniącego funkcję zastępcy burmistrza Trzemeszna. Jego współpracownikami zostali reprezentanci naszych miast i gmin: Andrzej Leśniewski, Marian Przybylski, Jan Szymański, Marcin Zieliński, Leszek Bukowski, Andrzej Jakubowski, Katarzyna Wasilewska, Paweł Gębala, Hubert Adamski, Edyta Kubiak, Radzym Jurkiewicz, Magdalena Kasproicz, Magdalena Pęczkiewicz, Wojciech Kowalski i Edyta Owsieńska. Z oczywistych względów w tym

Władze ziemi mogileńskiej przed otwarciem wystawy, fot. Marcin Zieliński

gronie byłem również ja. Opracowanie graficzne wystawy, która po konsultacjach zyskała zaproponowany przeze mnie tytuł: „Nasze zrywy powstańcze”, powierzono Marcelemu Koniecznemu z Domu Kultury w Trzemesznie. Jak się później okazało, znakomity fotografik z powodzeniem sprostał niełatwemu zadaniu.

Otwarcie wystawy poprzedziło kilka roboczych spotkań gospodarzy regionu z dyrekcją Muzeum Niepodległości. Poza burmistrzami Mogilna, Strzelna, i Trzemeszna uczestniczył w nich również starosta mogileński Tomasz Krzesiński. Bardzo ważnym wydarzeniem w tym okresie stała się międzynarodowa konferencja interdyscyplinarna „Powstanie Styczniowe. Kraj i Litwa pogrążyły się w żałobie narodowej”, która odbyła się 27 stycznia 2022 roku, z udziałem Leszka Duszyńskiego, Krzysztofa Derezińskiego, Mariana Przybylskiego i Stanisława Kaszyńskiego jako autorów referatów. Wszystko to znalazło okazałe odzwierciedlenie w miejscowej prasie, a także w informacjach Telewizji Bydgoszcz. Przyjacielskie i merytoryczne zbliżenie się ziemi mogileńskiej z Muzeum Niepodległości i jego kierownictwem stało się trwałym i godnym uwagi faktem. Oczywiście, wystawa to potwierdziła i umocniła.

Dyrektor Muzeum Niepodległości dr Tadeusz Skoczek wita gości wernisażu, fot. Marcin Zieliński

Nasza mała Ojczyzna

Ziemia mogileńska, o której opowiadała prezentowana w Muzeum Niepodległości w Warszawie wystawa, leżąca w województwie kujawsko-pomorskim, do reformy administracyjnej w 1998 roku obejmowała miasta: Mogilno, Strzelno i Trzemeszno (obecnie powiat gnieźnieński) oraz gminy: Dąbrowa, Jeziora Wielkie i Orchowo (obecnie powiat słupecki). Ukształtowane w przeszłości więzy tych jednostek przetrwały do dziś. Mieszkańcy tego regionu zawsze budzili uznanie wzorową gospodarnością, kulturalnym rozwojem, różnorodnymi inicjatywami,

bogactwem romańskich zabytków, wybitnymi postaciami i wyjątkowym zaangażowaniem patriotycznym i niepodległościowym. Obszerne, piękne lasy, czyste wody wielu jezior, dobre drogi, solidna baza noclegowa i agroturystyczna, gościnni gospodarze dobrze służą odwiedzinom coraz liczniejszych turystów. Nie wątpimy, że każdy, kto na tej ziemi się pojawi, szybko zapragnie powrócić, bo tu każde serce się raduje. Od lat ta ziemia wzbudza zainteresowanie także pisarzy, poetów, artystów, uczonych i mediów.

Wielcy synowie

Od dawna ziemia mogileńska zadziwiała bogactwem wybitnych postaci. Takim mianem w XV wieku obdarzono Jana z Ludziska, uczonego i humanistę, zmarłego między 1449 a 1460 rokiem. Mistrz retoryki i filozof był indywidualnością w gronie wytyczających drogi naukowego rozwoju Krakowskiej Wszechnicy. Także w XV wieku chlubą tej uczelni stali się profesorowie Wojciech z Parlina i Klemens z Gębic. W XIX i XX wieku w znakomitym gronie znaleźli się: Kazimierz Zimmermann – socjolog, rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego, Stanisław Kozierowski – onomasta, genealog i badacz dziejów Wielkopolski oraz Rafał Adamski – farmaceuta, urodzeni w Trzemesznie. Z Mogilna wywodzą się Kurt Lewin – psycholog, Walter Wreszyński – egiptolog, Hieronim Feicht – muzykolog, generał Marian Kolczyński, paryscy artyści malarze – Władysław Ciesielski i Grzegorz Soberski, ze Strzelna zaś Albert Abraham Michelson, fizyk, laureat Nagrody Nobla (1907), generał Marek Witczak, poseł dr Dariusz Kurzawa i Alfons Leonard Krause – chemik, z Rzadkwina Czesław Pilichowski – tropiciel zbrodni hitlerowskich, z Gozdanina Zdzisław Grot – historyk, specjalista dziejów Niemiec, z Wymysłowa Dolnego Stanisław Kowalski – socjolog, a z Wylatowa, ekonomista, minister Edward Szymański i Jan Wojtczak – specjalista fotochemii, z Goryszewa filozof i poeta, ks. prof. Remigiusz Kurowski, z Płaczkowa generał dr Andrzej Muth, z Józefowa generał dywizji pilot Zbigniew Bielewicz. W bogatym gronie wybitnych synów tej ziemi miejsce zajmują: podróżnicy i odkrywcy – Klemens Tomczek i Modest Maryański z Trzemeszna, pisarze – Gustaw Zieliński z Markowic i Jerzy Jesionowski z Mogilna, przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski abp Stanisław Gądecki ze Strzelna. Synami tej ziemi są także: premier Jędrzej Moraczewski, pisarz i pedagog August Adam Jeske i powstaniec Mieczysław Paluch z Trzemeszna, lekarz i bojownik

Prezes Stowarzyszenia „Sąsiedzi” Leszek Duszyński, z prawej kurator Piotr Maroński, fot. Marcin Zieliński

o polskość Jakub Cieślewicz, publicysta Roman Konkiewicz ze Strzelna oraz Janusz Toboła – fizyk wywodzący się z Trzemeszna. Natomiast w pobliskich wsiach urodzili się: przemysłowiec, pisarz, wydawca Hipolit Cegielski w Ławkach, kustosz i popularyzator sztuki Alfred Brosig w Chabsku, statystyk Leon Kołodziejczak w Lubiniu, założyciel i patron Kolegium w Trzemesznie opat Michał Mateusz Kosmowski w Słowikowie, etnograf Jerzy Wojciech Szulczewski w Ciencisku oraz wybitny filolog Ulrich von Willamowitz-Moellendorf w Markowicach.

Autorzy o swojej ziemi

Już w okresie międzywojennym rodziną ziemię opiewała powieść *Niedzielny gość* Kazimierza Łaganowskiego, późniejszego uznanego społecznika i długoletniego dyrektora Banku Spółdzielczego w Mogilnie. Podobnie zaistnieli i współcześni autorzy: Czesław Staniszewski (*O mojej ziemi, Wędrowki i powroty*), Maksymilian Bart-Kozłowski (*Szczególne znaki czasu*), Kinga Gąska (*Miłość aż po rozwód, Miłość za zakrętem*), Tadeusz Szymański (*Uchyl okiennice*), Marian Przybylski (*Dzieje Nadleśnictwa Miradz, Z dziejów Bielic*), Monika Białkowska (*Sukienka ze spadochronu*), Władysław Dereziński (*Już gwiazdy gasną*) i Henryka Bogdan (*Kołodziejewo 1378–2018*). Z podobnym powodzeniem swoje miejsce w tym gronie znaleźli: ks. prof. Remigiusz

Minister Edward Szymański przekazuje życzenia od prezydenta Aleksandra Kwaśniewskiego, z lewej prowadzący uroczystość Stanisław Kaszyński, fot. Marcin Zieliński

Kurowski (*Dans la vie á s'en méprendre, Jeszcze jest czas*), Stanisław Kaszyński (*Nieznany śladem Gombrowicza, Z Polski i ze świata*), Jolanta Sroczyńska-Pietz (*Cień zegara słonecznego*), Dariusz Jankowski (*Moje się zatrzymanie... zamyślenie... zapatrzenie*), Malwina Prus-Zielińska (*Rytm serca, Opowieści z Wiecznie Zielonego Lasu*), Anna Rink (*Dziennik Reni*), Konrad W. Wabersich (*Morus i reszta*), Grzegorz Stręk (*Łoża zachwyków, Bankrut Optymista, Jak Czerwony Kapturek zresocjalizował Wilka*) i Paweł Politowski (*W drodze do domu*).

Publikacje naukowe i popularnonaukowe

Szczególnie w okresie powojennym ziemia mogileńska zyskała liczne opracowania naukowców i popularyzatorów. Jako autor zdominował je prof. Czesław Łuczak. Jego dorobek obejmuje między innymi: *Studia z dziejów ziemi mogileńskiej* (trzy tomy), *Dzieje Mogilna*, *Dzieje Trzemeszna*, *Zrodziła ich ziemia mogileńska* i *Pod niemieckim jarzmem – Kraj Warty 1939–1945*. Równie znacząco ten zbiór uzupełnili: Jerzy Kozłowski (*Strzelno pod pruskimi rządami 1815–1918*), Dorota Karpińska i Jan Szymański (*Gimnazjum w Trzemesznie z miastem w tle*), Antoni Wesołowski (*Miejsca pamięci narodowej*), Tadeusz Ciałkowski (*Ziemia Jeziorańska*), Andrzej Leśniewski (*Trzemeszno w dobie Powstania Wielkopolskiego 1918–1919, II wojna światowa w Trzemesznie*),

Od prawej: kuratorzy Piotr Maroński i Dariusz Jankowski, burmistrz Strzelna Dariusz Chudziński i Marian Przybylski, fot. Marcin Zieliński

Zbigniew Widelicki, Jan Leśny (*Collegium Tremesnense 1776–1986*), Stanisław Kaszyński (czterotomowa seria genealogiczna *Kaszyńscy*, *Mogilnianie w kulturze Śląska w XIX i XX wieku*), Marian Przybylski (*Nasze korzenie...*, *Hilary Sulski*), Kazimierz Chudziński, Marian Przybylski (*Strzeleńska nekropolia*). W całokształcie publikacji prasowych służących tej ziemi warto dostrzec czasopisma: „Rozmaitości Mogileńskie”, „Kosynier” oraz „Pałuki i Ziemia Mogileńska”, a także już niewydawane „Wieści ze Strzelna”, „Jezioranin” i „Bene Dictum”.

Widziane z bliska

Nadal mało znane są spojrzenia na tę ziemię pisarzy spoza regionu. Przykładem potwierdzającym to spostrzeżenie jest fragment *Starej baśni* Józefa Ignacego Kraszewskiego, odnoszący się do klasztoru benedyktynów w Mogilnie. Wiele lat później przebywający tu we wsi Rękawczyn i uczący się w słynnym Gimnazjum w Trzemesznie Jerzy Waldorff, po spotkaniach ze swoimi sympatykami, opublikował książkę *Harfy leciały na północ*, a w niej obszerny rozdział *Wędrownka szlakiem serca*. Ze wzruszeniem odniósł się w nim do spędzonych na tej ziemi lat młodości, nauki i spojrzenia na szczęśliwie odnalezione swoje świadectwo szkolne. Równie serdeczne refleksje Halina Micińska-Kenarowa zawarła

Zbiorowe przecięcie wstęgi, fot. Marcin Zieliński

w książce *Długi wdzięczności*. Mają one związek z jej przedwojennymi pobytami, wraz z mężem Bolesławem Micińskim, u Zdziechowskich w podmogileńskim Słaboszewku. Również goszczący tu wówczas Jerzy Andrzejewski odnotował ślady pamięci o tym regionie w *Popiele i diamentcie* oraz w *Miazdze*, a Stanisław Żejmo Żejmis w swojej pracy doktorskiej *Pałuczanie żnińsko-mogileńscy*. Znacznie obszerniejsze spostrzeżenia o swoim pobycie zamieścił Witold Gombrowicz w czterech felietonach na łamach warszawskiego „Kuriera Porannego” w 1937 roku, a później także w ciekawych dziennikach *Kronos*. Kilkakrotnie pisali o nas też: Julian Kawalec, Stanisław Dziedzic, Tadeusz Skoczek, prof. Jan Miodek, Jan Nowak-Jeziorański, Jan Poprawa i Krystyna Uniechowska. Bardzo okazałe rodzinne ślady ożywia w swej twórczości, urodzony w 1941 roku w Mogilnie, paryski artysta malarz i grafik Grzegorz Soberski. Znaczną część swoich zbiorów artysta przekazał Muzeum Ziemi Mogileńskiej w Chabsku.

Skarby przeszłości

Pierwszą próbą ukazania archeologicznych skarbów ziemi mogileńskiej była otwarta 12 listopada 1961 roku w Technikum Ekonomicznym w Mogilnie Stała Sala Wystawowa, jako zaczątek Muzeum Regionalnego, przygotowana we współpracy z Instytutem Historii Kultury

Materialnej PAN. Znacznie okazalszą tego typu placówką stał się otwarty 2 sierpnia 1964 roku, w leśniczówce Głucha Puszcza k. Orchowa, Punkt Zbiorów Regionalnych inż. Stanisława Pijanowskiego. To miejsce i kolekcja z każdym rokiem cieszyły się coraz większym zainteresowaniem, także wśród turystów i mediów zagranicznych. Przez lata ofiarnych zabiegów Głucha Puszcza zyskała wiele eksponatów godnych profesjonalnej ekspozycji, a inż. Pijanowski stał się niezwykle rozpoznawalną postacią w kraju. Po śmierci kustosza wszystkie obiekty zostały przekazane przez spadkobierców do biblioteki w Mieścisku. Dziś w powiecie dominuje Muzeum Ziemi Mogileńskiej w Chabsku. Jego bogate, starannie zaprezentowane zbiory doskonale ukazują bardzo ciekawą przeszłość tego regionu. Ważną częścią muzeum jest czynna od 16 listopada 2002 roku izba poświęcona kard. Józefowi Glempowi, rodzinie związanemu z Mogilnem. Od 2000 roku w Strzelnie działa, pod pieczę Damiana Rybaka, Muzeum – Romański Ośrodek Kultury Ottona i Bolesława, przyjmując wycieczki z całego kraju i zagranicy. W 2018 roku zespół dawnego klasztoru w Strzelnie uznany został za Pomnik Historii. Trzemeszno imponuje powstałą w 1980 roku Izbą Pamięci Jana Kilińskiego, wielkiego syna tego miasta, pułkownika – bohatera insurekcji kościuszkowskiej. Z kolei w pobliskim Niewolnie działa Izba Pamięci Henryka Wrzeszczyńskiego, więźnia, nauczyciela, kompozytora

Goście zwiedzający wystawę, fot. Marcin Zieliński

Koncert orkiestry dętej ze Strzelna, fot. Marcin Zieliński

i dyrygenta, którą zaprojektowali specjaliści zaangażowani w ekspozycję Muzeum Powstania Warszawskiego. W gminie Jeziora Wielkie ważną rolę pełni Izba Pamięci i Tradycji w Kuśnierzu pod pieczęcią dr. Pawła Polıtowskiego. Gmina Dąbrowa natomiast z uznaniem troszczy się o promocję dworku Zdziechowskiich w Słaboszewku, w którym w międzywojniu gościli najznakomitsi reprezentanci polskiej kultury, literatury, sztuki i nauki, a wśród nich między innymi: Witold Gombrowicz, Jerzy Andrzejewski, Witold Małcużyński, Antoni Uniechowski, Bolesław Miciński i prof. Marian Zdziechowski. W 2008 roku siedzibę Zdziechowskiich wpisano do rejestru zabytków jako zespół dworsko-parkowy.

Warto wiedzieć i zobaczyć

Nawet w najtrudniejszym okresie swych dziejów ziemia mogileńska troskliwie pielęgnowała tradycje kulturalne i patriotyczną postawę. Dobrze temu służyły zespoły śpiewacze i muzyczne, biblioteki, publikacje, zgromadzenia, obchody rocznic narodowych, a także żywa więź z Kościołem. W latach 60. ubiegłego wieku powiat imponował spotkaniami z najciekawszymi pisarzami, artystami, uczonymi i dziennikarzami. Wielokrotnie gościli tu między innymi: Marian Brandys, Stanisław Ryszard Dobrowolski, Bogdan Tomaszewski, Irena Dziedzic, Jerzy Waldorff, Adam Hanuszkiewicz, Wojciech Siemion, Stanisław Mikulski,

Koncert Chóru „Hemantus” z Mogilna, fot. Marcin Zieliński

Wienczysław Gliński, Stefan Wiechecki. Każdego roku do teatru w Poznaniu, Bydgoszczy, Toruniu i Gnieźnie wyjeżdżało stąd około 7 tys. mieszkańców. Mogli oni także oklaskiwać Powiatowy Zespół Estradowy, koncerty chórów „Harmonia” ze Strzelna, im. Feliksa Nowowiejskiego z Trzemeszna i zespołu wokalnego „Viola” z Mogilna. Później przez kilkanaście lat w powiecie co roku przez tydzień odbywały się komentowane w kraju imprezy literacko-artystyczne pod nazwą „Kra-kowskie prezentacje”. W 1986 roku mogileński zespół „Old Dixieland Players” na ogólnopolskim przeglądzie jazzu tradycyjnego w Warszawie zdobył „Złotą Tarkę”. Dziś te bogate tradycje z sukcesami podtrzymują: zespół artystyczny „Świerszcze” i zespół folklorystyczny „Strzecha” w Trzemesznie, a w Mogilnie znakomity chór „Hemantus”, Mogileńska Orkiestra Dęta (kapelmistrz Mariusz Mikołajczak), Dixie Team (Waldemar Krystkowiak), laureat „Złotej Tarki” na festiwalu w Hawie (2016), Ivo Partizan, Rokin Style Crew i inne. Romańskie Strzelno reprezentują zespoły: muzyki chrześcijańskiej „Lux vera”, folklorystyczny „Poturba”, młodzieżowy „Rocker’s Kids”, „Kujawianki” i „Strzelnianki”, chór „Harmonia” i orkiestra dęta. Szczególnym bogactwem tej ziemi jest artystyczne środowisko twórcze. Do grona malarzy należą: Konrad Szary, Witold Pochylski, Józef Myślicki, Jadwiga Kończal, Stanisław Tarnowiecki, Zbigniew Pieczyński, Halina Chudyszewicz, Małgorzata Chmielnik, Ryszard Sobkowiak. Wśród rzeźbiarzy zaś wyróżniają

Zespół Taneczny „Strzecha” z Trzemeszna, fot. Marcin Zieliński

się: artysta rzeźbiarz Dawid Wawrzyniak oraz Stanisław Ruta i Jan Harasimowicz, a w zespole fotografików: Krzysztof Walczak, Marcelli Konieczny, Heliodor Ruciński, Bronisław Porada, Marcin Zieliński, Marek Czarnecki, Waław Kobielski, Adam Dzieciuchowicz. Zasłużonym uznaniem obdarzono też Towarzystwo Miłośników Miasta Strzelna i jego prezesa Mariana Przybylskiego. Dzięki staraniom placówek kulturalnych mieszkańcy powiatu mogą uczestniczyć w wielu spotkaniach z ciekawymi gośćmi, wystawach, przeglądach, konkursach i koncertach. Do interesujących wydarzeń należą organizowane cyklicznie: Ogólnopolski Festiwal Filmów Satyrycznych „Pyszadło” (Mogilno), Mogileńskie Spotkania Plastyczne i Rajd Weteranów Szos, Regionalne Targi Rolne, Powiatowe Zawody w Powożeniu Zaprzęgami Konnymi i Konkurs Orki (Bielice), Norbertańskie Dni Młodych (Strzelno), Wielki Festyn Pomidorowy (Jeziora Wielkie), Biesiada Artystyczna (Słaboszewko), Przegląd Obrzędów Zapustnych, Chlebem i Miodem, Pierniki Gwiazdkowe i Zaduszki Poetycko-Muzyczne (Chabsko), Dni Trzemeszna oraz wydarzenia w ramach Caffé Kultura. Ogólnopolskim zainteresowaniem cieszą się także liczne biegi i zawody sportowe organizowane w całym powiecie (np. półmaraton im. Jana Kilińskiego na trasie Mogilno – Trzemeszno), szczególnie zaś piłki nożnej, siatkówki żeńskiej (obecnie I liga), piłki ręcznej.

Honorowi obywatele

Mogilno, Strzelno i Trzemeszno od lat doceniają i wyróżniają osoby szczególnie zasłużone w działaniach na rzecz ich obrony, wszechstronnego rozwoju i promocji. Tytuł Honorowego Obywatela Miasta Mogilna jako pierwszy otrzymał ks. Mieczysław Brodowski (1938), następnie kard. Józef Glemp (1996). Dwa lata później takim tytułem zostali obdarzeni: Dolf Dijkhuis (Holandia), red. Stanisław Kaszyński, prof. Czesław Łuczak, prezes Invest-Gas Eugeniusz Wawrzyniak i były przewodniczący Prezydium PRN Antoni Wesołowski. W następnych latach zaś: abp Henryk Muszyński (2002), ks. prałat Eugeniusz Jaworski (2006), Thomas Sehmer z Engelskirchen (2012), hm. Aleksander Wenglewicz (2013) i prof. Danuta Konieczka-Śliwińska (2018). W Strzelnie tak uhonorowani zostali: Jakub Cieślewicz, Aleksander Pruszkowski, Bogdan Królewski, prof. Andrzej Stelmachowski, bp Jan Czerniak, abp Stanisław Gądecki, Halina Górlach, Ryszard Cyba, Kazimierz Chudziński, Jan Harasimowicz i ks. kanonik Otto Szymków. W gminie Trzemeszno szczególnie doceniono aż trzech ofiarnych obrońców miasta z września 1939 roku: dowódcę obrony mjr. Andrzeja Marchlewicza, burmistrza, twórcę obrony narodowej Kazimierza Jarosława Szymańskiego i Bolesława Zawalicza-Mowińskiego, nadając im pośmiertnie tytuł Honorowego Obywatela. Takie miano otrzymali również: sołtys Kozłowa

Eugeniusz Wawrzyniak – Honorowy Obywatel Miasta Mogilna, fot. Marcin Zieliński

Alina Dobersztyn zachwycona wybraną planszą, fot. Marcin Zieliński

Wojciech Bąk, mistrz szewski Walenty Bisikiewicz, przemysłowiec Hipolit Cegielski, ks. prałat dr Bronisław Michalski, pierwszy premier RP Jędrzej Moraczewski, działacz społeczny Tadeusz Skrzypczak, komendantka hufca ZHP Stanisława Szymańska, kombatancka Maria Wojciechowska, a także uczestnicy Powstania Wielkopolskiego: jeden z jego przywódców Mieczysław Paluch i dowódca trzemeszeńskiej kompanii Władysław Wlekiński.

Powstaniec z artystyczną pasją

Wprost trudno uwierzyć, że żadna z licznych publikacji o Powstaniu Styczniowym nawet śladowo nie odnosi się do postaci na to szczególnie zasługującej, jaką był urodzony 26 lipca 1845 roku w Mogilnie Władysław Ciesielski, syn miejscowego nauczyciela Kazimierza Ciesielskiego i Albertyny Cienkusz. Jako uczeń słynnego nie tylko w Wielkopolsce Gimnazjum w Trzemesznie wziął on udział w trzemeszeńskiej wyprawie powstańczej, która w nocy z 28 lutego na 1 marca 1863 roku potajemnie przekroczyła granicę pomiędzy zaborem pruskim a rosyjskim. Niestety, brak wyszkolenia wojskowego i odpowiedniego wyposażenia trzemesznan zadecydował o szybkim rozbięciu tej grupy i kilkunastu ofiarach śmiertelnych. Władysław Ciesielski w obawie przed pruskimi

sankcjami, uciekł do Paryża, tam ukończywszy studia w Szkole Sztuk Pięknych, wkrótce stał się artystą malarzem i patriotycznie zaangażowanym reprezentantem paryskiej Polonii. Tuż przed 1882 rokiem w centrum Paryża uruchomił okazałą pracownię artystyczną pod symboliczną nazwą „Gopło”, co było wyraźnym odniesieniem do rodzinnych stron i pobliskich walk powstańczych. Staraniem Ciesielskiego stała się ona siedzibą Towarzystwa Filharmonicznego Polskiego, zespołu teatralnego, a także ogniskiem poborcy Skarbu Narodowego. Jego wysoko oceniany dorobek artystyczny był aż 17 razy eksponowany na prestiżowych Salonach Paryskich. Część jego dzieł przechowuje dziś Muzeum Narodowe w Krakowie i Warszawie, a portret artysty pędzla Kazimierza Alchimowicza znajduje się w Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie. Jego znakomity pejzaż *Droga samotności w lesie Fontainebleau* jest prezentowany w Galerii Muzeum Narodowego w krakowskich Sukiennicach. Powstańcze wspomnienia naszego rodaka łatwo dostrzec w powstałym w Paryżu unikatowym *Autoportrecie* w stroju powstańca, znajdującym się w Muzeum Narodowym w Warszawie. Władysław Ciesielski, bliski przyjaciel Jacka Malczewskiego, zmarł 15 lipca 1901 roku w Paryżu i spoczywa w okazałym grobie z napisem „Malarz i Patriotą Polski” na cmentarzu Montmorency.

Mogileńscy goście wraz z dr. Tadeuszem Skoczkiem, fot. Marcin Zieliński

Goście wernisażu, fot. Marcin Zieliński

Bezpośredni udział mieszkańców Mogilna i pobliskich miejscowości w Powstaniu Styczniowym oraz jego znaczące wsparcie materialne i opiekuńcze były znacznie okazalsze, niż sądzono dotąd. W rejestrach policji pruskiej udało się odnaleźć kilkunastu wywodzących się stąd powstańców, a łącznie z tymi, którzy uniknęli sankcji karnych mogło ich być kilkudziesięciu. Jednym z tych zapomnianych był Józef Kaszyński, rolnik dzierżawca, urodzony 5 lutego 1836 roku w Mierucinie, który szczęśliwie powróciwszy zza kordonu, dla uniknięcia kary zmienił nazwisko na Gajewski, co jest udokumentowane w zapisach parafii Parlin. Głęboki patriotyzm Józefa Kaszyńskiego i jego żony Antoniny Walentowicz troskliwie pielęgnowały ich dzieci: Franciszek, Jan, Stanisław, Józefa, Marianna, Maciej, Władysław i Andrzej. Niemal w tym samym czasie pruskiej inwigilacji nie uniknęli m.in.: stolarz Nikodem Jachalski, gospodarz Franciszek Wiśniewski, ekonom Apolinary Karłowski, właściciel ziemski Władysław Rozdrażewski, służący Franciszek Kubacki, Szymon Ryglewicz i szewc Adolf Łężycki z Mogilna, murarz Antoni Rogoziński, służący Józef Przybylski i murarz Jan Mazurkiewicz z Gębic, Wojciech Górny z Padniewka, guwerner Teofil Krótki z Czarnotula, syn właściciela ziemskiego Hipolit Gliszczyński z Gozdanina, służący Franciszek Karczewski z Trłąga i parobek Wawrzyn Sowiński z Żabna. Wszyscy swoim patriotyzmem i ofiarnym zaangażowaniem w powstaniu zasłużyli na przypomnienie i serdeczną pamięć.

Firmowi potentaci

Duży wpływ na sytuację gospodarczą ziemi mogileńskiej i jej promocję mają działające tu firmy o zasięgu ogólnopolskim, a nawet europejskim. W gminie Mogilno takimi są: Podziemny Kawernowy Magazyn Gazu „Mogilno” w Pałędziu Dolnym oraz mało znana, choć największa w Polsce, kopalnia soli „Mogilno” w Przyjmie. Do bardzo znaczących należą tu także: ZBYCHPOL and MOBET – producent elementów betonowych i międzynarodowy przewoźnik drogowy, wyróżniony tytułami HIT 2006 i Filar Polskiej Gospodarki, INVEST-REM produkujący sejfy i kasy pancerne, CHEMIROL – lider kompleksowej obsługi rolnictwa w Polsce, HAGRIC – WOŹNIECKI dominujący w skupie i sprzedaży zwierząt rzeźnych i hodowlanych oraz w międzynarodowym transporcie żywca. Po 25 latach działalności firma dysponuje stu specjalistycznymi środkami do przewozu żywych zwierząt, zajmując pod tym względem II miejsce w Europie. Chlubą tego miasta jest również Multiagencja Ubezpieczeniowa INSUR INVEST, współpracująca z ponad 400 placówkami franczyzowymi w Polsce. Znanym poza krajem potentatem jest SANPLAST w Wymysłowicach k. Strzelna, oferujący wysokiej klasy kabiny prysznicowe, brodziki, wanny i systemy hydromasażu, natomiast firma OERLEMANS FOODS, europejski gigant oferuje świeżo mrożone owoce i warzywa. Również działające w Trzemesznie

Uczestnicy wernisażowej konferencji, fot. Marcin Zieliński

Przyjacielska rozmowa na żywo z prof. Janem Miodkiem, fot. Marcin Zieliński

firmy zaopatrują cały kraj: PAROC – w wełnę mineralną, CEMBRIT w pokrycia dachowe, zaś Przedsiębiorstwo Przemysłu Ziemniaczanego w skrobię i białko, a zdecydowaną większość produkcji stanowi eksport. W gminie Dąbrowa dominuje firma budowlana TAMAXBIS. Ale docenić trzeba też wiele zakładów, firm i placówek o znacznie mniejszym potencjale. One również znacząco wpływają na gospodarkę i usługi dla mieszkańców, a także na opinie licznych gości.

Materialne pomniki

Przez ostatnich kilkanaście lat ziemia mogileńska zyskała bogatsze oblicze. Potwierdzają to okazałe inwestycje i różnorodne inicjatywy społeczne we wszystkich dziedzinach życia. Liczące około 12 tys. mieszkańców Mogilno imponuje wielką halą sportowo-widowiskową, pobliskim kompleksem stadionów sportowych, krytą pływalnią, wzorowo zadbanym Parkiem Miejskim z nowym amfiteatrem, znacznie rozbudowanym i zmodernizowanym szpitalem, dużym i nowoczesnym obiektem Miejskiej Biblioteki Publicznej i prężnie działającym Domem Kultury ze świetnie wyposażonym kinem „Wawrzyn” oraz sta-

rannie przebudowanym Magazynem Zbożowym. Na uznanie zasłużyło powstałe w 1964 roku Mogileńskie Towarzystwo Kultury, przez dwadzieścia lat kierowane przez Teresę Kujawę, a także działająca od 2007 roku Mogileńska Akademia Filmowa. Miasto doczekało się bardzo potrzebnej obwodnicy drogowej, wielkiej, nowoczesnej oczyszczalni ścieków, odnowionych siedzib urzędu miejskiego i starostwa. Równie starannie odnowiono tu okazały Pomnik Wdzięczności Bohaterom Walk o Polskość i Wolność Ziemi Mogileńskiej, projektu artysty rzeźbiarza Józefa Makowskiego. Przeobrażenia inwestycyjne objęły także Strzelno i Trzemeszno oraz gminy Dąbrowa, Jeziora Wielkie i Orchowo. Wiele tych obiektów dobrze służy również rozwojowi sportu i kultury fizycznej, co potwierdzają kluby sportowe Pogoń i Sokół ze znakomitą drużyną siatkarek w Mogilnie, drużyna piłkarzy ręcznych Alfa w Strzelnie, piłkarze Noteci w Gębicach, „Hetman” Orchowo i pozostałe zespoły. Dobrym przykładem gospodarskiej troski są również zabytkowe nekropolie w Strzelnie i Trzemesznie oraz w Mogilnie z okazałym Mauzoleum ks. prałata Piotra Wawrzyniaka, często nazywanego menedżerem w sutannie, obrońcy polskości, twórcy i pierwszego dyrektora słynnej Księżówki w Zakopanem.

Wywiad Stanisława Kaszyńskiego dla TVP, fot. Marcin Zieliński

Wspólne dzieło

Inicjatywa zorganizowania naszej wystawy w Muzeum Niepodległości w Warszawie skonkretyzowała się pod koniec 2021 roku i szybko zyskała akceptację dyrektora Tadeusza Skoczka i jego zastępczyni Beaty Michalec. Wstępne jej założenia były tematem spotkania naszej delegacji z dyrekcją Muzeum Niepodległości 27 listopada 2021 roku, a 27 stycznia 2022 roku, o czym już była mowa, czterech przedstawicieli ziemi mogileńskiej wystąpili jako prelegenci na Międzynarodowej Interdyscyplinarnej Konferencji Naukowej na temat Powstania Styczniowego. Niedługo potem postanowiono, że wystawa zostanie otwarta w czwartek 9 czerwca 2022 roku o godzinie 13.00 i potrwa aż do końca września. Wcześniej już wspominałem o osobach, które patronowały temu przedsięwzięciu oraz tworzyły zespół roboczo-informacyjny. Funkcję kuratora wystawy pełnili: Piotr Maroński z Muzeum Niepodległości i Dariusz Jankowski reprezentujący Stowarzyszenie Sąsiedzi.

Wydarzenie dziesięcioleci

Otwarcie wystawy, przygotowane perfekcyjnie i z niebywałym rozmachem, zdaniem wielu moich rodaków, stało się najznakomitszą promocją ziemi mogileńskiej w ostatnich dziesięcioleciach. Zgromadziło bardzo liczne grono przedstawicieli władz, artystów i zainteresowanych gości, przybyłych zarówno z ziemi mogileńskiej, jak i różnych części kraju, między innymi z Bydgoszczy, Lublina, Płocka, Gostynina, Solca Kujawskiego, Janikowa, Krakowa i Łowicza. Przez pół godziny gromadzących się gości koncertowo witała Orkiestra Dęta Domu Kultury w Strzelnie pod dyrekcją Piotra Barczaka. Bogatą część artystyczną uzupełnił znakomity koncert chóru „Hemantus” z Mogilna pod dyrekcją Sławomira Palucha oraz występ Zespołu Tanecznego „Strzecha” z Trzemeszna, kierowanego przez Mariusza Zielińskiego. Gospodarzami wernisażu byli: dr Tadeusz Skoczek – dyrektor Muzeum Niepodległości i Leszek Duszyński – Prezes Stowarzyszenia „Sąsiedzi”. Tuż po rozpoczęciu uroczystości nasz rodak Edward Szymański – długoletni minister w Kancelarii Prezydenta – odczytał serdeczny adres, skierowany przez Aleksandra Kwaśniewskiego do gości wernisażu i organizatorów wystawy. Podobne wyrazy uznania i gratulacje przekazał Mikołaj Bogdanowicz – wojewoda kujawsko-pomorski, a także wywodzący się z Mogilna ks. infułat Jan Kasprowicz – proboszcz i kustosz Bazyliki

Okładka katalogu, fot. Marcin Zieliński

Prymasowskiej w Gnieźnie. Licznych gości po wystawie oprowadzali jej kuratorzy: Dariusz Jankowski i Piotr Maroński. Funkcję prezentera pełnił red. Stanisław Kaszyński – Honorowy Obywatel Miasta Mogilna. W gronie gości był również obdarzony takim tytułem Eugeniusz Wawrzyniak. Część konferencyjną wernisażu wypełniła prezentacja telewizyjnej *Ojczyzny-polszczyzny* prof. Jana Miodka, zatytułowanej *W Mogilnie, Strzelnie i Trzemesznie*. Wybitny językoznawca przygotował tę prezentację po bardzo udanym cyklu spotkań z mieszkańcami ziemi mogileńskiej w 1995 roku. Dotąd prof. Miodek pozostał serdecznym orędownikiem tego regionu. Po filmie Muzeum Niepodległości zapewniło bezpośrednie połączenie na żywo ze znanym uczonym. W przyjacielskiej rozmowie z nim, trwającej ponad pół godziny, zamiast ustalonych wcześniej dziecięciu minut, wzięli udział: Leszek Duszyński, Piotr Maroński i Stanisław Kaszyński. Wzruszony językoznawca przyjął zaproszenie Leszka Duszyńskiego do ponownego odwiedzenia Mogilna jesienią. Na zakończenie wernisażu organizatorzy i goście mogli skorzystać z bardzo smacznego i urozmaiconego poczęstunku, przygotowanego staraniem Jana Szymańskiego – dyrektora Mogileńskiego Domu Kultury przez zespół pod pieczęcią Tadeusza Sikorskiego. Wernisaż można było

na żywo śledzić na kanale You Tube, a relację z warszawskiej wystawy przekazała też Telewizja Bydgoszcz. Organizatorzy przygotowali również bardzo ciekawy katalog, będący edytorskim osiągnięciem Krzysztofa Walczaka, właściciela mogileńskiej firmy „Focus”. Pod koniec roku wystawę „Nasze zrywy powstańcze” będzie można oglądać na ziemi mogileńskiej. Warto wspomnieć, że poświęcono jej kilkanaście publikacji na łamach „Gazety Pomorskiej”, „Naszego Płocka”, „Rozmaitości Mogileńskich” i „Kosyniera”.

Stanisław Kaszyński